

Kõrgem Kunstikool Pallas

Fotograafia osakond

Autoportree fotojutustus "Justitia"

Lõputöö

Eva Kram

Juhendajad: Riina Varol

Hasso Krull

Tartu 2021

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. VANA-EGIPTUS JA MAAT	6
2. VANA-KREEKA JA VANA-ROOMA MÜTOLOOGIA	9
2.1 Dike	9
2.2 Vana-Kreeka ja religioon	10
2.3 Vana-Rooma ja Justice	11
3. FREUD JA PSÜHHOANALÜÜS	13
3.1 Metapsühholoogia	13
3.2 Id	14
3.3 Ego	15
3.4 Superego	16
4. JUNG JA PSÜHHOANALÜÜS	17
4.1 Individuaalne alateadvus	18
4.2 Kollektiivne alateadvus	18
4.3 Enese analüüsimine ja piiride tundma õppimine	19
5. FOTOJUTUSTUS “JUSTITIA”	22

5.1 Autoportree kui väljendusviis	23
5.2 Pildistamise protsess ja tulemi loomine	25
KOKKUVÕTE	27
SUMMARY	29
KASUTATUD KIRJANDUS	30

SISSEJUHATUS

What do you think is the biggest misconception that people have when they look at your work?

“That you think that you are looking at another person, that you think that you are looking at somebody else that somehow has a great life. The key is – you never take a picture of the way things are. You always take a picture of something that you feel, that you projected. If you don’t have it inside, you don’t see it outside.”

Vincent Peters, 2020

Kunstikoolis oldud aja vältel olen palju tegelenud autoportreega. Sellest on kujunenud minu jaoks mingil määral terapeutiline viis iseenda analüüsimiseks. Kaamerast on aga saanud minu jaoks kui “turvatsoon”, eriti olukordades kui pean olema suurtes seltskondades.

Frida Kahlo on öelnud *“I’ll paint myself because I am so often alone, because I am the subject I know best”* (2018). See võtab hästi kokku selle, miks ma autoportrees tunnen end nii mugavalt ja koduselt – ma tean iseennast kõige paremini. Nii ma olen seni arvanud. Kuid viimaste aastate vaimsed katsumused ja väljakutsed on pidevalt sundinud endasse uuesti vaatama ning õppima tundma uusi tahke, mis just kui eikusagilt nähtavale ilmuvad.

Tasakaalu ja heaolu otsimine ning selle tähtsustamine ei ole uus nähtus. Õiglust, meelerahu ja harmooniat on kujutati nii jumaluste kui ka üldväärtustena juba Vana-Egiptuses. Nende omaduste visualiseerimisele ning ajaloolisele kontekstile keskendub minu töö esimene osa, hõlmates Vana-Egiptuse jumalanna Maat’i ajalugu ning liikudes sealt edasi Vana-Kreeka ja Vana-Rooma jumaluste juurde.

Kuna antud fotojutustus on inspireeritud isiklikest läbielamistest ning teraapias kogetust, kasutan töö teises pooles klassikalist psühhoanalüüsi, et avada pildiseeria autobiograafilist tausta. Sigmund Freud on individuaalse psühhoanalüüsi teerajaja.

Tema õpilane Carl Gustav Jung lõi analüütilise psühholoogia, mis põhineb kollektiivse alateadvuse hüpoteesil. Ta käsitleb teemasid kuidas meie alateadvus, isiklik ja kollektiivne, mõjutab meie taju maailmast ning läbi selle ka väljendub meie käitumises. Selle tulemusel rõhutades, kui oluline on leida seotus oma “tõelise minaga”, et suuta kollektiivses ühiskonnas ellu jääda ning oma isikupära sealjuures säilitada.

1. VANA-EGIPTUS JA MAAT

Vana-Egiptuse kesksemaid jumalannasid oli Maat. Maat ei olnud ainult kohtumõistja (Pilt 1), kelle sulg oli mõõdupuuks südamete kaalumise protseduuril pärast surma, vaid tema tähendus oli midagi palju enamat. Tegemist oli filosoofilise mõistega, mille juurde kuulus kindel väärtussüsteem.

Pilt 1: Maat (Wigington, 2021)

Terminit Maat kasutati läbi kogu Vana-Egiptuse ajaloo, kuid Keskmise Kuningriigi (1975-1640 e.k.r.) ajast on seda hakatud leidma rohkem erinevatest kirjadest ja püramiidide seintelt ning seda kasutati järjepidevalt ka järgnevatel ajastutel (Assmann 1996). Öeldakse, et igasugune arutelu, kus räägitakse Vana-Egiptuse eetikast, peab algama Maatist. Maat on üldine väljend, mis ühendab sotsiaalseid norme ning moraali, kuid väljendab ka ideaali nii religioonis kui eetikas. Erinevaid tõlgendusi, mis tihtipeale on omavahel seotud, on läbi aegade olnud palju ning sageli sõltub see autori soovist ja eesmärgist. Maati mõistet peetakse väga polüseemiliseks ning seetõttu on teda raske panna kindlatesse kategooriatesse (Karenga 2004).

Maati erinevaid tähendusi võiks väljendada sõnadega „otsekoheus“, „võrdsus“, „tasakaal“ ning „täpsus“. Sellesga seostusid eetilised arusaamad, tõde ja kosmiline kord. Maati on elu

alus, reeglite süsteem, mille eesmärk on kaitsta kaose tekkimise eest looduses ja ühiskonnas. Ta on ka jumaliku seaduse läte. Poliitiliselt seisab Maat õigluse eest ning aitab võidelda ebaõigluse vastu. Isiklikus elus aitab ta iseendas korda luua ning elada harmoonias ümbritsevaga (Karenga 2004).

Vana-Egiptuses peeti oluliseks mälu ja mäletamist – mis tehti eile, mõjutab meid täna nii ühiskonnas kui ka individuaalsel tasandil. See loob eelduse järjepidevaks tegutsemiseks ja kindlateks põhimõteteks, mida inimesed jagavad. “Kõik teod on omavahel seotud”, ütles kuningas Merikare (Assmann 1996).

Jan Assmann on Maati määratlenud sõnapaariga *Connective Justice* (ühendav õiglus), et iseloomustada seda, mida Vana-Egiptuses Maat endas hõlmab. Ta lisab: Elu on vennaskond või liit; surm on üksindus, s.t. liidu lagunemine, disintegratsioonin. Üksindus on nende saatus, kes ei suuda näha seoseid, kes ei suuda mõista nende kohta oma tervikus. Õigesti elatud elu tähendab seda, et kõigil lastakse elada iseendaga kooskõlas. Antiikne tsivilisatsioon kutsus seda õigluseks (*justitia*) – Egiptuses on see Maat (Assmann 1996).

Inimkond on läbi aastatuhandete tundnud vajadust kuhugi kuuluda, leida harmooniat ja korda. Inimese edukust elus tundub defineeritud olevat tema oskusest sujuvalt integreeruda sellesse (jumalikku) korda (Frankfort 1961). Kaose tekitamine tähendab Maatile vastandumist ja laostab isiksuse (Karenga 2004).

Sedasama on väljendatud ka teistes kultuurides ja religioonides. Kindlasti on olnud Vana-Egiptusel mõju ka Euroopa (eriti Kreeka ja Iisraeli) kultuuri ja religiooni arengule, kuid mõjude ulatus pole siiani päris selge. Kindel on siiski, et Kreeka ja Iisraeli kultuurist ja religioonist rääkides me ei saa välja jätta nende seoseid Vana-Egiptusega (Karenga 2004).

See, mida Maat väljendab ja tähendab Egiptuses, peetakse sarnaseks Vana-Kreeka mütoloogiast pärit terminiga *dike*. Mõlemad mõisted keskenduvad sellele, kuidas on õige

oluline on suhtumine loodusesse, maailmasse, poliitilisse süsteemi ja ka antud elusse. Kuid samas oleks eksimus väita, et *dike* on võrdeline Maatiga (Tobin 1987).

2. VANA-KREEKA JA VANA-ROOMA MÜTOLOOGIA

2.1 Dike

Vana-Kreekas oli kaksteist põhilist jumalat, alustades Zeusist, lõpetades Hadesega. Neile suurtele jumalatele hakkas klassikalisel ajastul lisanduma teisi jumalusi. Need olid eelkõige moraliseerivad abstraktsioonid, juriidilis-poliitilisel taustaga, et aidata kirjeldada üha keerukamaks muutuvat maailma (Vernant 1991). Õiglusest räägib esimesena Homeros (12-7 saj. e.k.r.) "Iliases", kus figureerib jumalanna Themis. Tema ema oli Gaia (Maa ema), kellelt Themis päris võime teada jumalate ja inimeste saatust. Öeldakse, et Themis nägi ka vaatamata, sest teda kujutatakse eelkõige kinniseotud silmadega (Luts 1997).

Dike on Kreeka õiglusjumalanna, keda tunti ka kui Astraiana. Samas tähendab *dike* ka üldmõistena õiglust, millel rajanes Ateena õigusemõistmine nii avaliku- kui ka eraõiguses. Dike oli viimane jumalanna, kes Kreeka mütoloogia kohaselt pronksiajajärgu alguses maa pealt põgenes. Tema isa oli Zeus ja ema Themis, keda samuti peetakse õigluse jumalannaks. Dikel oli ka kaks õde: Eirene (rahu) ja Eunomia (hea kord) (Antiigileksikon 1983; Luts 1997).

Erinevad autorid on korduvalt arutanud, mida *dike* siiski tähendab. Homerose Eepostes mängib *dike* pigem reguleerivat jõudu, mis hoiab loodusliku korda. *Dike* ülesanne on säilitada kehtivat *status quo*'d. Homerose ei tõmba aga kindlat piiri jumalate ja inimeste vahele, õpetus lõhestunud maailmakorrast pärineb pigem Hesiodoselt (ca. 7 saj. Lõpp e.k.r.) (Dickie 1978; Luts 1997; Tobin 1987).

Michael Gagarin (Dickie 1978) on jõudnud järeldusele, et *dike* Homerose tekstides pigem sümboliseerib isikupära, leppimist või legaalset protsessi. Kuid Dickie järeldused lähenevad rohkem Maati olemusele, tuues välja, et *dike* baseerub siiski üldisel moraalil ja seda oleks õigem tõlgendada õiglusega (*justice, righteousness*) nii Homerose kui ka Hesiodose tekstides.

Suurem erinevus on kindlasti selles, kuidas egiptlased ja kreeklased mõistsid elu pärast surma. Maati võim ulatus ka surmajärgsesse ellu ja Egiptuses oli surnu siiski väga sarnane elavaga. Surnud ja elavad moodustasid ühtse terviku, tingimusel, et elavad järgisid Maati põhimõtteid. Kreekas (Homerose tekstides) oli surnu aga nõrk ja mitte terviklik ning *dike*’i võim ja põhimõtted piirdusid ainult elavatega (Tobin 1987).

Üldiselt nähakse nii Maati kui *dike*’t kui universaalse jõuna, mis ümbritseb maailma. Maati peeti moraalselt tähenduslikuks ja oluliseks algusest peale, kuid *dike* saavutas selle rolli aja möödudes (Tobin 1987).

2.2 Vana-Kreeka ja religioon

Vana-Kreekas oli jumalatega usalduslik suhe ja seda kogeti pigem lähedase kontaktina ning igapäevase osana. Müütides, mis olid nii seiklus- ja intriigiderohked, kujutatakse jumalaid väga inimeste sarnastena, lubades neile eksimusi, vigasid ja ka füüsilisi haavu, lähendades neid “tavainimesega”. Religioon hõlmas tervet inimese elu, kuid seda ei peetud sotsiaalseks või psühholoogiliseks koormaks. Üldise veendumuse kohaselt olid inimesed ja jumalad alati maailmas kõrvuti eksisteerinud (Vernant 1991).

Kui filosoofia hakkas tungima üha enam müütide maailma, hakkasid tekkima vastuolud ja kriisid. Xenophanes (6. saj. e.k.r.) on juhtinud tähelepanu müütide poetilisele olemusele ja naiivsele visandlikkusele. “Surelikud arvavad, et jumalad on sünnitatud ning neil on samasugune riietus, hääl ja välimus nagu inimestel. Kui härgadel, hobustel ja lõvidel oleksid käed või kui nad suudaksid inimeste kombel maalida ning luua oma kätega kunstiteoseid, siis hobused maaliks ja looksid jumalatest hobuste sarnaseid kujutisi, härjad aga härgade sarnaseid” (Vernant 1991).

Kuna Kreekas ei rajanenud religioon prohvetitel ega “positiivsetel” ilmutustel, puuduvad pühad raamatud ja isikulised alustalade loojad, mida saaks pidada teoloogilise süsteemi aluseks. Puudusid ka elukutselised preestrid ja ühtne kirik, millel oleks olnud õigus tõlgendada religioosseid tõdesid. Kõik need faktorid kokku loovadki Kreeka mütoloogiale iseloomuliku joone, kus ühelgi jumalal ei ole maailma ja inimese loomises määravat rolli. Kuid see ei vähendanud inimeste hirmu jumalate ees, kelle soosingus siiski püüti olla (Vernant 1991).

2.3 Vana-Rooma ja *Justice*

Vana-Rooma elanikud olid tihedas suhtluses ümbritsevate rahvastega ja on ka mitmeid tõendeid, et kreeklaste mõjutus nende kultuurilisele ja religioossele arengule oli märkimisväärne. Kreeklased olid aktiivsed kaubanduses ja lisaks erinevatele esemetele ja nõudele toodi Rooma sisse ka raamatuid, mis mõjutasid religiooni arengut. Kindlasti ei ole aus väita, et Roomlased olid täielikult domineeritud teistest kultuuridest, sest nad suutsid siiski säilitada ladina keele, kuid kindlasti olid mõjutused märgatavad (North 2000).

Rooma jumalusi on raske klassifitseerida, kuna neid ei ole olnud kindlalt fikseeritud arv, neil ei ole olnud kindlaks määratud ülesandeid ning mitmetel ei olnud ka templeid. Kuid on teada, et need vastasid suuremas osas Kreeka jumalustele. Jumaluste nimed olid muudetud kujul, kuid enamustel olid samad võimed ja ülesanded (North 2000; Atsma 2021).

Kreeka Dike jumalanna vaste Rooma mütoloogias on Justitia (*Justice*). Justitia olid samad eesmärgid ja ülesanded, mis Dike'l – olla õigusemõistja ja tavade ning korra järgija. Justitia oli ka üks neljast Voorusest: *Prudence* (mõistlikkus/taktitunne), *Fortitude* (moraalne sitkus) ja *Temperance* (mõõdukus) (Atsma 2021; Supreme Court of U. S. 2021).

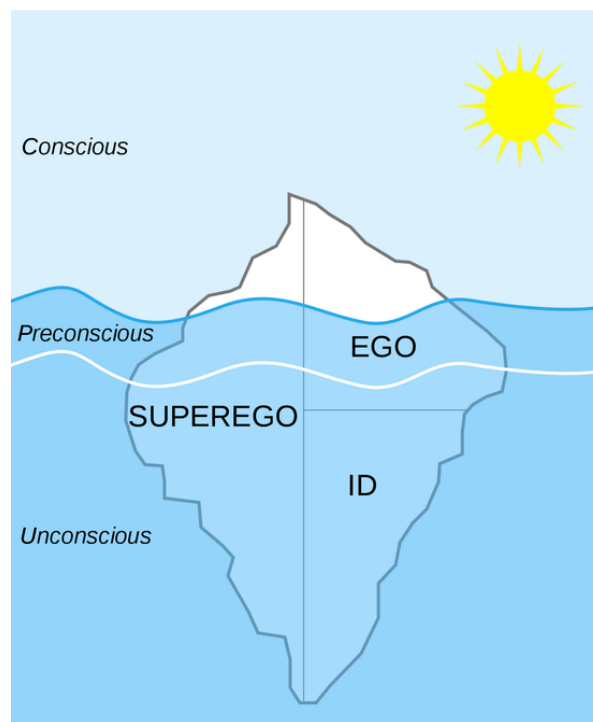
Justice on ka tänapäeval üks tuntuimaid sümboleid kohtusüsteemis. USA Ülemkohtu peamajas on skulptuur esindamaks Justice'it, kes on segu nii Themisest kui Justitiast. Aja jooksul Justice'it hakati kujutama kaalukaussidega, et sümboliseerida erapooletust ning mõõgaga, et väljendada võimu. 16. sajandil kujutati teda ka sidemega silmade ees, mida tänapäeval peetakse samuti erapooletuse sümboliks (Supreme Court of U. S. 2021).

3. FREUD JA PSÜHHOANALÜÜS

Freud oli teadlik, et kunstnikel ja poetidel oli sisemine teadmine sellest, mida tema üritas sõnades kirja panna, kuid nemad väljendasid seda läbi oma kunsti või religioosete tekstide. Tema eesmärk oli aga luua teoreetiline struktuur põhitõedest, mida saaks kasutada selleks, et luua mõistuspärane süsteem, mida rakendada teraapilises lähenemises. Termin “teadvustamatus” ja “teadvus” ei ole Freudi poolt loodud, neid on kasutatud ka varem, kuid tema andis neile kindla tähenduse ning populariseeris neid. (Bocock 2002).

3.1 Metapsühholoogia

Freud lõi kontseptsiooni metapsühholoogiast, et viidata kõigele teoreetilistele ja abstraktsetele elementidele psühholoogias. See hõlmab põhimõtteid ja seadusi (*laws*), et kirjeldada vaimse töö põhimõtteid ja seda hakati nimetama “topograafiliseks mudeliks” (Mijolla 2002). Ta kasutas jäämäe analoogiat, et kirjeldada mõistuse kolme erinevat kihti: teadvus, eelteadvus ja teadvustamatus (McLeod 2015).

Pilt 2: Jäämäe printsiip (McLeod, 2021)

Teadvus hõlmab kõike seda, mille mäletamist, tajumist, tundmist, mõtlemist jne. me tajume. See on vaid väike osa kõigest sellest, mis meie sees tegelikult on, moodustades jäämäe tipu. Eelteadvusesse on talletatud kogemused, mida parasjagu ei teadvustata, kuid mis võib iseeneslikult teadvusesse jõuda, või jõuavad väikese pingutuse tulemusena. Teadvustamatuses sisaldub ohtralt mahasalatud, moraalset taunitavat materjali, mis on teadvusest alla surutud. Freudi teooria järgi on inimeste käitumine tugevalt seotud teadvustamatusega, sest nagu ka jäämäel, kõige olulisem osa on see, mis on vee all (Kidron 2005; McLeod 2015).

1920ndatel muutis Freud metapsühholoogia ülesehitus. Sellest muutusest sai alguse “teine topograafia”, mis on tuntud ka kui “struktuuriline mudel”. Antud mudel ei kattu eelnevalt loodud teadvuse, eelteadvuse ja teadvusega vaid selle asemel jagab mentaalseks maailmaks (*psychic apparatus*) ego, super-ego ja id’ks. Teadvustamatust ei käsitletud kui üksikut asukohta psüühes, vaid see hõlmas mitut erinevat ala. Sellest alates kasutati terminit “Teadvustamatust” ainult kirjeldamiseks vaimseid protsesse, olenemata nendest topograafilistest asukohtadest. Seega osa egost ja superegost loetakse teadvustamatuste osaks, kuid komponendid id’st ei saa muutuda teadlikuks ilma, et see muudetakse esindatavaks, kuid nende origaalkuju jääb teadvustamatusesse. Teine topograafia aga ei asendanud esimest, nad pigem täiendasid üksteist, luues läbi selle terviku (Mijolla 2002).

20. sajandi alguses vaieldi metapsühholoogia väärtuse ja staatuse üle, kus osad teoreetikud vaidlesid, et sellist jaotust pole vaja. Kuid metapsühholoogiast loobumine psühhoanalüüsis tähendaks selle põhilise alustala elimineerimist (Mijolla 2002).

3.2 Id

Id on teises topograafias välja toodud koos ego ja superegoga. Id reageerib instinktidele ning on suuremas osas vastutav alateadlike protsesside eest. Georg Groddeck kasutas seda terminit, et viidata universaalsele teadvustamatale olemusele (*agency*), mis oli ühine nii

kehal kui hingel. Ego ja superego arenevad välja id'st, olles esialgu üks tervik (Mijolla 2002).

Id ei ole eraldatud ega eraldatav aladest, mida see puudutab, olgu selleks ego, superego või väline reaalsus. Samuti kajastub see igapäevastes instinktides, libiidis, mälus, teadvustamatuses ja naudingu printsiipides. Id ei muutu vastavalt kogemusele ning pole ka vahetus kontaktis kekkonnaga (Kidron 2005; Mijolla 2002).

Freud on öelnud: me ei saa põgeneda iseenda eest, põgenemine ei ole vastus sisemiste probleemide eest. Sellel põhjusel on ego kaitsemehhanismid hukka mõistetud kuna need moonutavad meie taju ja annavad ebatäpse tagasiside meie id'st (Mijolla 2002).

3.3 Ego

Freudi töödes ja mõtetes käis läbi mõiste “mina” (*das Ich*) juba varastest perioodidest. Selle mõiste tähendus ja rakendus on läbi aegade märgatavalt muutunud. Pikalt oli antud mõiste seotud teadliku (*self-conscious*) isikuga terviklikus plaanis, kuid 1923. aastal andis Freud sellele rolli mentaalses maailmas, millel oli vahendav ja reguleeriv roll, vastastikku ID, super-ego ja välise reaalsusega (Mijolla 2002).

Esialgu kasutas Freud mõistet “mina” sarnaselt nagu filosoofid – sünonüümina teadliku inimese kohta (*conscious person*). Alles hiljem kasutas ta seda mõistet mentaalse isiku kontekstis. Freudi teooria kohaselt on ego arenev ning vajab arendamist, mistõttu seda ei eksisteeri indiviidi sünnist (Mijolla 2002).

Erisused indiviidi ja ego vahel on väga kindlalt tõmmatud. Freud on öelnud, et vaatleb indiviidi kui psüühilist id'd – teadmata ja alateadlik, millel on ego arenenud selle taju-teadvuse süsteemist. Seega siis ego areneb inimeses koos väikelapse arenguga, mil laps hakkab eristama oma individuaalust ja id nõudeid piirama. Ego ja id ei ole teineteisest

täielikult eraldatud, vaid kattuvad üksteisega teatud määral. Ego eesmärk on ühildada ja lepitada kolm osa, mida see teenib ning tagada isiku ja tema psüühika elusolek ja turvalisus (Kidron 2005; Mijolla 2002).

3.4 Superego

Superego on üks kolmest osast, millest moodustub psüühiline aparaat (*psychic apparatus*) Freudi teises topograafia teoorias. See tuleneb meie sisemistest moraalireeglitest ja meie nõ. sisemisest lapsevanemast. Termin “superego” väljendab juba ise fakti, et ta domineerib ego üle (Mijolla 2002).

Superego vastutab selle eest, et meid ümbritsevad kultuurilised normid oleksid individile selged ja käitumine vastavalt sellele ning ka ideaalile lähedane. “Ego ja id” raamatus selgitab Freud, et suurem osa egost on alateadlik. Ego ja superego dünaamika eristamine on siiski sageli konfliktne. Superego on formuleerunud vanemate enda superegodest ja areneb lapse egost läbi suhtluse vanemate ja täisealistega (Kidron 2005; Mijolla 2002).

Eristatud on kaks superego alasüsteemi: südametunnistus ja ego-ideaal. Süüme on seotud lapses areneva kriitilise enesehinnanguga ja moraalistest väärtustest ja keeldudest arusaamisega, luues samas vastutustunnet. Ego-ideaal on aga positiivne külg, millele lähenemine tõstab eneseusku (Kidron 2005).

4. JUNG JA PSÜHHOANALÜÜS

Jung jagas oma psühhoanalüüsi teoorias psüühika kolmeks osaks – teadvus (ego) ja alateadvus, mis omakorda jagunes isikuliseks ja kollektiivseks alateadvuseks. Lisaks sellele tuvastas Jung neli vaimset funktsiooni (*mental functions*): taju, mõtlemine, tundmine ja intuitsioon. Nende nelja funktsiooni sisust ja nende sünteesist formuleerub teadvus (Adamski 2011; Kidron 2005).

Freudi teooria kohaselt peaks alateadvus sisaldama ainult neid isiksuse külgi, millest ka samahästi võiks teadlik olla ja mis on allasurutud ainult kasvatusel. Jung leiab, et oleks vale kogu alateadvust ainult selle põhjal hinnata ja defineerida. Alateadvus, Jungi teooria kohaselt, ei hõlma mitte ainult välja tõrjutud sisusid vaid ka seda psüühilist materjali, mis teadvuse läve ei ületa. Ühtlasi ei ole alateadvus puhkeseisundis, vaid järjepidevas töös, et end ümberorganiseerida ja sisu korrastada. Üldiselt on see kooskõlastatud teadvusega kompensatoorse suhte kaudu. Jung leiab, et alateadvus ja teadvus ei ole tingimata teineteisega vastuolus vaid täiendavad teineteist, moodustades terviku ehk Ise. Kuid me ei saa kunagi täielikku ja terviklikku pilti, milline Ise on, sest alateadlikku materjali on määramatult hulgal. Seetõttu jääb Ise alati kõrgemalseisvaks mõisteks ning inimene on läbi selle ka iseendale mõistatus (Jung 1957, 2005).

Inimene saab end teada ja tunda selle määrani mida ta suudab teadlikult tajuda. Tänapäeval on teadlikkus suunatud eelkõige välismaailma jälgimisele ja analüüsimisele, mis oma määramatuse ja suurusega hõivab enamuse psüühilisest võimekusest. Kuna see protsess aga on samas nii rahuldust pakkuv, siis kiputakse ära unustama oma instinktiivset ja sügavamat olemust. Eraldumine aga lükkab inimese konflikti teadvuse ja alateadvuse, teadmiste ja usu ning vaimse ja looduse vahel (Jung 1957).

4.1 Individuaalne alateadvus

Jung eristas oma töös individuaalset alateadvust ja kollektiivset alateadvust. Individuaalne alateadvus on omandatud indiviidi eksistentsi käigus ning selle sisu äratundmisele aitab kaasa see, et selle päritolu või osaline ilmumine on seotud meie individuaalse minevikuga. Individuaalne alateadvus on isiksuse jaoks ääretult oluline osa ja selle puudumine tekitab alaväärsuse tunnet. Seda ei saa võrrelda orgaanilise vigastuse või kaasasündinud defekti tõttu väljakujunenud alaväärsusega vaid see on moraalsest pahameelest tingitud alaväärsus, mis tuleneb millegi tegemata jätmisest. Moraalselt tunnetatav alaväärsus viitab sellele, et tunnete põhjal on miski, mis on puudu, kuigi see peaks tegelikult olemas olema. Antud alaväärsuse vorm tekib konfliktist iseendaga, mis nõuab selle kõrvaldamist, et saavutada hingelist tasakaalu. Inimese moraalsed omadused on need, mis sunnivad teda hingelist tasakaalu otsima. Enamasti on selle ärgitajaks kas paratamatuse tunne või piinarikas neuroos (psüühilistest teguritest tingitud tervisehäire; Wiki 2021), mille tulemusel alateadlik Ise sulandatakse teadvusesse. Kui selle protsessiga ollakse edukas, siis selle tulemusel laiendatakse enda isiksuse piire (Jung 2005).

4.2 Kollektiivne alateadvus

Oma kliinilise töö vältel leidis Jung, et alateadvus sisaldab rohkemgi materjali, kui ainult seda, mida hõlmab individuaalne alateadvus. Selle osa, mis on päritud, ehk arhetüüpide kujul esinev materjal, nimetas ta kollektiivseks alateadvuseks (Jung 2005).

Kollektiivne psüühe loob individuaalsele psüühele laia vundamendi, millele toetuda ja mis on seal teadvustamata. Jung loob võrdluse, et individuaalne psüühe on kollektiivse psüühega samasuguses vahekorras nagu indiviid ühiskonnaga. Indiviid pole isoleeritud ja täiesti ainulaadne vaid ka sotsiaalne olend, seetõttu tema alateadvus pole kordumatu vaid samuti kollektiivne fenomen. Sellest tulenevalt tekib nende kahe vahel polaarsus, kus teatud kontekstis on sotsiaalsed tungid vastuolus üksikindiviidi huvidega ja ka vastupidi.

Mida rohkem õpitakse tundma ennast ja mida enam selle järgi tegutsetakse, seda õhemaks muutub kollektiivsel alateadvusel asetsev individuaalse alateadvuse kiht (Jung 2005).

4.3 Enese analüüsimine ja piiride tundma õppimine

Oma alateadvuse tundma õppimise protsessi käigus saadakse teadlikuks mitmetest varem tundmata tahkudest ja rakendatakse seda teadmist ka enda ümbrusele. Inimene aga oma loomult ei ole ainult hea vaid temas peitub ka mitmeid varjukülgi, mis analüüsi käigus hakkavad tekitama piinlikkust, sest varasemalt oldi veendunud vastupidises. Kui individuaalse alateadvuse sisu hakatakse tooma teadvusesse, saab indiviid teadlikumaks ka nendest asjadest, mida ta teiste puhul juba teadis, kuid enda puhul mitte. Selle äratundmise mõjul muutub ta kollektiivsemaks ning vähem individuaalseks, kuid see ei ole läbinisti negatiivne näht. Läbi kollektiivse alateadvuse tekib eluline pilt, hõlmates kõike maailmas leiduvat kõikide oma heade ja pahedega. Selle tulemusena hakatakse tunnetama sarnasust maailma ja ümbritsevaga (Jung 2005).

Olukordades, kus isiku individuaalne eristamisvõime on veel algne, samastatakse end suuremal määral kollektiiviga ja isik on selle tulemusel kollektiivsete heade ja pahede kandja, isikliku panuseta. Seetõttu on vajalik teatud määral kollektiivset teadvust välja tõrjuda, et lubada isiklikul arengul toimuda (Jung 2005).

Jung leiab, et isikliku arengu kontekstis on tasakaalu kaotus otstarbekas protsess. Sellel hetkel hakkab alateadvus automaatselt ja instinktiivselt tegutsema, et leida tasakaal, lükates kõrvale mitte funktsioneeriva teadvuse. Eeldusel, et teadvus on võimeline alateadvuse poolt antud infot omastama ja töötleva, leitakse ka uus rahulolu ja tasakaal (Jung 2005).

Isikupära ja individuaalsuse otsingut võidakse mõista kui egoismi selle negatiivses vormis, mis juhtub enamasti siis, kui seda hakatakse kuritarvitama. Teaduses devalveeritakse seda subjektiivsuseks. Jung eristab individualismi ja individuatsiooni. Individualism on omapära

sihilik esiletõstmine ja toonitamine, mis aga on vastuolus kohustustega kollektiivi vastu. Individuatsioon tähendab aga kollektiivsete eesmärkide paremat täitmist, sest kui indiviidi omapäraga arvestatakse, võid oodata temalt suuremat sotsiaalset panust. Seega tähendab individuatsioon psühholoogilist arenguprotsessi, mille läbi teostatakse isiku individuaalsed võimalused – temast saab see, kes ta tegelikult on (Jung 1957, 2005).

Kui leitakse tugev ühendus individuaalse teadvusega avardab see objektiivset maailma käsitlust. Avaram teadvus ei ole enam egoismist ja isiklikest soovidest kannustatud ning ei sunni enam nii valulikult reageerima või enda ümber toimuvat korrigeerima. Sellel tasandil tekkivad konfliktid ei puuduta enam isiklikult, vaid leiavad kollektiivse mõõtme. Alateadvus hakkab tootma sisu, mis ei kehti enam ainult üksikisiku kohta vaid puudutab paljusid (Jung 2005).

Jung on toonud ka sisse mõiste Persona, mis on “keeruline seosteahel individuaalse teadvuse ja ühiskonna vahel”. Ta nimetab seda ka maskiks, mida me kõik kanname ja mille ülesanne on osalt varjata indiviidi tegelikku olemust ning teisalt jätta teistele soovitud mulje. Ühiskond eeldab, et individid täidab talle antud rolli täiuslikult ning ühemõtteliselt. Seetõttu tuleb kõigil, kes kuhugi jõuda tahavad, nende ootustega arvestada. Sellest tulenevalt luuakse kunstlik isiksus, kes täidaks kõiki seatud ootusi ja soove. Samastumine sotsiaalse rolliga põhjustab aga vastuolu ja alateadlike reaktsioone, sest sisemuses toimuvad välisele vastandlikud protsessid. Individuatsiooniks on aga vajalik, et osatakse end eristada sellest, kellenäend näidatakse ehk õpitakse tegema vahet enda ja alateadvuse tahte vahel. Persona võib seega olla isiksus kellega teatud määral samastutakse. Tulemuseks on see, et tegelikult koosnetakse kahest isiksust, mida Jung peab täiesti normaalseks (Jung 1957, 2005).

Kui individuatsiooni ei toimu, satutakse olukordadesse, mis toob vastuolu iseendaga. Alateadlik mitte-eraldumine sunnib käituma nii, nagu tavaliselt ei käitutaks ja selle tõttu ei saa sellega ka nõustuda ja vastutust võtta. Tänapäevases maailmas on seda raske saavutada, sest meid pidevalt ümbritsev meediamüra on lämmitav ja järjepidevalt üritatakse vähendada

indiviidi tähtsust. Antud olukord loob aga soodsa kasvupinnase neurootilsteks seisunditeks (Jung 1957, 2005).

5. FOTOJUTUSTUS “JUSTITIA”

Likewise, there is a polar relationship between what you call your “self” and what you call “other.” You couldn’t experience “other” unless you also had the experience of “self.” We might say that we feel that one’s “self” and the “other” are poles apart. Oddly, we use that phrase, “poles apart,” to express extreme difference. But things that are “poles apart” are poles of something, as of a magnet, or a globe, and so are actually inseparable. What happens if you saw the south pole off a magnet with a hacksaw? The new end, opposite the original north pole, becomes the south pole, and the piece that was chopped off develops its own north pole. The poles are inseparable and generate each other.

“The Spectrum of Love”, A. Watts

Oma isiklikus elus olen aastaid tegelenud erinevate teraapiavormidega, et lahendada probleeme, mis on aegade jooksul esile kerkinud. Sellest tulenevalt on minus välja kujunenud tugev huvi, kuidas endas toimuvat paremini mõista ja aru saada, miks mingid konkreetsed teemad pidevalt uuesti pildile tulevad. Viimastel aastatel on aga üheks läbivaks teemaks olnud oma “sisetunde” kuulama õppimine ning selle järgi talitamine. Sellest tulenevalt olen ka pidanud õppima oma kriitilisel “ratsionaalsel osal” mitte nii domineeriv olema.

Selles protsessis olles olen üritanud aru saada, mis ja kes on tõeline “mina”. Alles viimasel ajal olen hakanud aru saama, et vastus ei pruugigi olla ühene ja konkreetne vaid tuleb aktsepteerida seda duaalsust, mis mu sees eksisteerib ja sellega võitlemine või selle ignoreerimine ei too soovitud meelerahu. Jung tõi välja, et enese leidmise jaoks on vaja vahel siiski tasakaalu kaotada, sest ilma kaotamata on raske leida seda, mida otsid. Kuid selles tasakaalutus olekus on raske olla ja väljapääs tundub mõnel hetkel olevat võimatu.

5.1 Autoportree kui väljendusviis

Kogu kunstikoolis veedetud aja jooksul on autoportree olnud formaat, mida ma sageli kasutasin. Sellest tulenevalt tundus selline valik lõputööks olevat loogiline ja loomulik asjade jätk. Teema valikuks osutuski määravaks soov väljendada oma peas ja sees toimuvat läbi fotograafia, sest kirjas ja sõnas olen ma end alati tundnud kohmetult. Eesmärk oli visuaalselt luua maailm, kus on esindatud duaalsus ja kriitiline hääl, millega ma sageli võidelnud olen ning mida ma ei ole osanud tihtipeale aktsepteerida. Lõhestumisest ja iseendaga võitlusest inspireerituna otsustasin kasutada om töös kahte karakterit.

Aastaid olen pidanud tegelema probleemiga kuidas ennast austada ja väärtustada ning olla õiglane enda vastu. Mingi hetk hakkas sellega seoses mu peas kõlama sõna “Justice”. See sõna ja karakter märkis minu jaoks vaimset tasakaalu, mille ma kaotanud olin. Tema käes oli mõõk, mis sümboliseeris otsustusvõimet ja konkreetsust, silmade ees oli side, mis oma kuldse kumaga märkis objektiivsust ja eneseväärtust ning kaalud, mis olid tasakaalu kujundlikuks esinduseks. Kogu sellele mütoloogilisele taustale toetudes lõin ma karakteri, kes esindab üht poolt minu jutustuses. Antud kontekstis võiks teda nimetada alateadvuseks. Teine osapool on nõ. mina ise ehk teadlik pool, kes ei ole osanud või tahtnud kuulata alateadvuse soove ja suunavaid juhiseid ning tundes end läbi selle haavatava ja nõrgana. Nende omavaheline lõhe ja dissonants tekitas aga probleeme ümbritseva adekvaatse tajumisega.

Vana-Kreekas olid kõik jumalused vägagi inimeste sarnased ja neile oli isegi omistatud inimlikud pahed ja vead, keegi neist ei olnud täiuslik. See andis mulle veelgi suurema tõuke tuua fotojutustusse karakter, kes on inspireeritud mütoloogiast. Me ei ole ideaalsed, nagu ei olnud ka jumalad, ning seda iseendalt oodata on rumalus, kuigi me sageli seda teeme. Oma pahedega võitlemine on aga kasutu, tõeline jõud tuleb alles siis, kui aktsepteerida oma puudujääke ning ka tumedamaid külgi – leida üles endas see “mina”, keda tahaks peita. Peitmine ja häbenemine on tulnud kaasa sageli meie vanematelt, kelle ülesanne on vormida meid ühiskonda ja kollektiivi sobituvaks.

Nagu ka Jung välja tõi, oma varjukülgede nägemine võib olla ebameeldiv ning rahutuks tegev. Mäletan seda hetke eredalt, kui esimest korralt päriselt teadvustasin endale seda “õelat” häält oma peas, mis aeg-ajalt kritiseeris ja halvustas teisi, tehes seda automaatselt. See jõudis mulle teadvusesse aga alles siis, kui olin Tais 10 päeva vaikuse laagris ja hakkasin selle tulemusel päriselt kuulma oma sisekõne ja teadvustama omale tahtmatuid mõtteid. Mõistsin omalegi ehmatuseks, et ka minus pesitseb see õelam pool, mida ei olnud varem tähendanud. Selle tulemusel aga muutusin kaastundlikumaks teiste ja enda suhtes, mõistes, et keegi pole täiuslik, isegi mitte mina. Avastasin endas suurema harmoonia iseenda ja ümbritsevaga, nii nagu ka Maatilik maailmakäsitlus õpetas.

Pidev enesega töö tegemine on keeruline ning kohati kurnav. Tihtipeale on raske tajuda neid edusamme, mis on aastate jooksul toimunud. Tagasilööke ja langusi tuleb ette rohkem, kui endale vahel tunnistada tahaks. Sageli kõlab peas hääl, mis on väsinud sellest maadlusest iseendaga, nägemata tulemust.

Hiljuti lugesin Frank Herbert’i raamatut “*Dune*”, millest leidsin järgneva tsitaadi: *“I think she got mad. She said the mystery of life isn’t a problem to solve, but a reality to experience. So I quoted the First Law of Mentat at her: “A process cannot be understood by stopping it. Understanding must move from with the flow of the process, must join it and flow with it.” That seemed to satisfy her.”*

See tsitaat on minu viimase aja üks lemmikutest, mida rasketel hetkedel üritan endale meelde tuletada. Enamiku aja oma elust olen üritanud lahendada iseendas toimuvat ja jõuda mingile konkreetsele tulemusele. Võitlus ja maadlus iseendaga või alla andmine ei too aga meelerahu, hoopis oleviku aktsepteerimine ja vooluga kaasa minek aitab edasi liikuda ning areneda. Nagu kadunud Tiit Lilleorg alati ütles oma lavalise suhtluse tundides: “Kõik toimub siin ja praegu”. Aktsepteerimist ja enesega rahu tegemist soovisingi oma fotojutustusega kujutada.

5.2 Pildistamise protsess ja tulemi loomine

Pildistamise protsessi ettevalmistus algas *moodboard*'i loomisega, stilistika seadmisega ja asukohtade ning grimmeerija otsimisega. *Moodboard*'i loomisel inspireerisid mind mitmed kunstnikud, näiteks: Camille Claudel'i ja August Rodin'i skulptuurid ning Richard Tuschman'i ja Ryan Muirhead'i fotod. Kuid lisaks andsid inspiratsiooni ka Taro kaartide illustratsioonid ja Vana-Kreeka mütoloogia ning skulptuurid.

Asukohtadena osutuks valituks Kirna Mõis ja Eesti Kunstiakadeemia (EKA) õppehoone. Esialgu oli plaanis lisaks kasutada ka Kõue Mõisa ruume, kuid aja kokkuhoiu ja seeria terviklikkuse eesmärgil jätsin selle välja. Jumestaja oli kogu seeria vältel Sandra Rätsep-Kirss.

Kokku käisin pildistamas kolm korda – kaks korda Kirna Mõisas ning korra EKA's. Pärast esimest pildistamist andis juhendaja Riina Varol väärtusliku tagasiside ning julgustas olema eksperimenteerivam ning poosidega rohkem tööd tegema. Samuti lõin siis konkreetsema *storyboard*'i, millest inspireerituna toimus mõned nädalad hiljem teine pildistamine Kirnas. Viimane pildistamine toimus mai alguses EKA's.

Lokatsioonidele kohale jõudes panin paika kaamera asukoha ja kompositsiooni, kasutades assistente dublantidena. Seejärel läksin ise samale kohtale kaamera ette ja assistendid vajutasid päästikut.

Fotode töötlus toimus programmiga Adobe Photoshop CC 2018. Seal tõstsin kaks karakterit ühte kaadrisse kokku ja tegin valguse- ning värvikorrektuurid.

Pildistamiste tulemusena sündis kaheksapildiline fotojutustus, kus seeria algus keskendub sisemistele konfliktidele, katsumustele ja tasakaalu kaotusele, mida tundub võimatu ületada. Seeria keskosas on kujutatud duaalsuse leidmist ja aktsepteerimist, mis

kulmineerub kahe osapoole (teadvuse ja alateadvuse) koostöö arenguga, ning otsides endale kehtestatud piiranguid, millest vabaneda (Pilt 2).

Pilt 3: "Justitia" fotojutustuse viimane pilt.

“Nad tegid puhtsüdamliku ja süsteemitu katse põgeneda vangistusest, kuid ebaõnnestusid, sest nad ei suutnud leida oma puuri vardu. Kui sa ei suuda avastada, mis sind kinni hoiab, siis muutub tahtmine välja pääseda kiiresti segaseks ja kasutuks.”

“Ishmael” D. Quinn

KOKKUVÕTE

Käesolevas lõputöös käsitlesin fotograafilist autoportreed, kui meediumi, et väljendada enda isiklikku teekonda enesearengus. Valisin autoportree formaadi, kuna kogu kunstikooli vältel on see olnud üks minu eelistatumaid töövõtteid. Antud töö koosneb teoreetilisest ja praktilisest osast.

Lõputöö teoreetiline osa koosneb viiest peatükist. Esimeses osas keskendun Vana-Egiptuse mütoloogiale ning jumalusele Maat. Maat oli lisaks jumalusele ka kõrgem jõud, mida peeti üheks keskseks sümboliks Vana-Egiptuse ajaloo.

Teises osas tutvustan Vana-Kreeka ja Vana-Rooma mütoloogiat ja religiooni. Vana-Kreekas oli õiguse jumalannaks Dike ning Vana-Roomas nimetati teda Justitiaks. Praktilise töö visuaalne külg ja sümboolika on just sellest ajastust inspireeritud.

Kuna antud töö on tugevalt seotud isiklike kogemustega enesearengu valdkonnas, on neljas ja viies peatükk pühendatud psühhoanalüüsi teooriate alustaladele. See temaatika on mind aastaid paelunud ning soov endas toimuvatest protsessidest aru saada on olnud aastaid olemas.

Töö lõpetab “Justitia” fotojutustuse valmimise meetoodika kirjeldus ning reflekteeriv vaatepunkt enese tööle. Meie maailm on üles ehitatud tasakaalu printsiibile – yin ja yang, tuli ja vesi, madalrõhkkond ja kõrgrõhkkond jne. Seda on teadvustatud juba tsivilisatsiooni tärkamisest saadik ja väljendus sageli erinevate jumalustena. Sama kehtib ka inimese enda kohta, tasakaal on vajalik nii sees kui väljas.

Sellest inspireerituna valmis minu autoportree fotojutustus “Justitia”, kirjeldamaks inimese (ja minu) otsinguid sisemisele tasakaalu leidmiseks ning aktsepteerimiseks. Loodan, et see pakub vaataja jaoks visuaalset põnevat teekonda ja annab talle ka võimaluse analüüsida iseendas toimuvaid protsesse.

Sooviksin tänada oma juhendajaid Riina Varolit ja Hasso Krulli. Lisaks kõiki teisi, kes aitasid ja osalesid selle valmimise protsessis. Eraldi sooviksin tänada Sandra Rätsep-Kirssi, kes tegi imelise jumestuse ja oli suurepärase abikäsi ning Patrik Tamme ja Taavi Kivisilla assisteerimise ning nõustamise eest. Samuti tänaks veel Peeter Linnapit, Polina Malajat, Jaanika Kukke, Piia Tšernõševat ja oma ema. Suured tänud ka Kirna Mõisale ja EKA'le suurepärase koostöö eest.

Lõputöö käigus omandatud oskused ja teadmised kavatsen endasse talletada ning kasutada neid ka edaspidises töös. Protsess on olnud väga õpetlik ning inspireeriv, innustades mind edaspidi jätkama lavastusliku fotograafiaga ning eksperimenteerima erinevate tehniliste võimalustega. Kindlasti jääb autoportree formaat mulle ka edaspidi südamelähedaseks ning sageli kasutatavaks.

SUMMARY

“Self-Portrait in visual narrative “Justitia””

Self-portrait has been a medium that I have used often throughout my studies in art school. It has had a therapeutic and expressive effect on me as I have felt that writing has never been my forte.

This narrative was inspired by the word “justice” by the fact that I have battled for years to be fair and just to myself. This journey has been going on for years and included many highs and lows. My goal was to express a part of this journey in a visual narrative.

This thesis consists of practical and theoretical parts. The practical part includes 8 pictures that form a storyline starting from feeling “not good enough” and battling the inner voices. It carries on to finding an acceptance of a person’s own shadow sides and resisting constant criticism.

The theoretical part consists of 5 paragraphs, starting from historical side of “justice”. The concept of balance, justice and harmony has been around for thousands of years. I introduce how these principles were followed and observed in Ancient Egypt and in Ancient Greece and how it affected Roman culture.

Later, I study the classical psychoanalytical theories by Freud and Jung to describe the complicated processes of the human mind. I concentrate on the conscious and the subconscious as these are the main ideologies that these 2 characters represent in my photographic narrative.

This process has taught me a lot and given me valuable experiences that I intend to use in my future projects. Self-portrait will carry on being one of my used mediums and through this process I hope to develop it even further.

KASUTATUD KIRJANDUS

Adamski, A. (2011). "Archetypes and the Collective Unconscious of Carl G. Jung in the Light of Quantum Psychology". – *NeuroQuantology*. Vol 9 p. 563–571

Antiigileksikon. (1983). Toim. E. Hint, H. Kessel, M. Kristjan, M. Leede, A. Lember, O. Luhar, S. Noor, U. Noor, V. Põlde, L. Riikoja, P. Tetsmann, H. Udam, M. Ummelas. Tallinn: Valgus

Assmann, J. (1996). "*The Mind of Egypt*". New York: Metropolitan Books

Atsma, A.J. Theoi Greek Mythology. [WWW] <https://www.theoi.com> (09.05.21)

Bocock, R. (2002). "*Sigmund Freud*". New York & London: Routledge

Frankfort, H. (1961). "*Ancient Egyptian religion, an interpretation*". New York, Harper

Jung, C. G. (1957). "*The Undiscovered Self*". Florence, KY, USA: Routledge

Jung, C. G. (2005). "*Mina ja alateadvus*". Tallinn: Sator.

Kahlo, F. (2018). "*Pocket Frida Kahlo Wisdom*". London: Hardie Grant Books.

Karenga, M. (2004). "*Maat. The Moral Idea in Ancient Egypt*". New York & London: Routledge.

Kidron, A. (2005) "*Isiksus*". Tallinn: Mondo

Luts, M. (1997). "*Õigusfilosoofia I. Sissejuhatus Õigusfilosoofiasse*". Tallinn: Juura, Õigusteabe AS

McLeod, S. A. (2015). Unconscious mind. Simply Psychology. [WWW] <https://www.simplypsychology.org/unconscious-mind.html> (09.05.21)

McLeod, S. [WWW] <https://www.simplypsychology.org/Sigmund-Freud.html> (09.05.21)

Mijolla, A. (2002). “*International Dictionary of Psychoanalysis*”. Farmington Hills: Thomson Gale

North, J. A. (2000). “*Roman Religion*”. Oxford: Oxford University Press

Peters, V. (2020). Fotografiska Tallinn Podcast. [WWW] https://open.spotify.com/episode/6FTIUCp8WipfqUKVDAShEu?si=-tIResnfQ_echPT2hrdLkg (09.05.2021)

Supreme Court of the United States. Figures of Justice. [WWW] <https://www.supremecourt.gov/about/figuresofjustice.pdf> (09.05.21)

Tobin, V. A. (1987). “Maat and Dike: Some Comparative Considerations of Egyptian and Greek Thought” – *Journal of the American Research Center in Egypt*, vol 24 p. 113-121

Vernant, J.-P. (1991). “*Vana-Kreeka Inimene*”. Avita

Watts, A. “*Spectrum of Love*” [WWW] <https://www.organism.earth/library/document/spectrum-of-love> (09.05.21)

Wigington, P. [WWW] <https://www.learnreligions.com/the-egyptian-goddess-maat-2561790> (09.05.21)

Wikipedia <https://et.wikipedia.org/wiki/Neuroos> [WWW] (09.05.21)

Quinn, D. (2017). "*Ishmael*". Tallinn: Varrak